

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น	1
แนวคิดทางสังคมศาสตร์ว่าด้วยความหมายชุมชน	10
1. แนวคิดทางสังคมวิทยา	10
2. แนวคิดทางมานุษยวิทยา	15
3. แนวคิดชุมชนในมิติประชาสังคม	17
4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนรูปแบบใหม่	20
ความหมายของคำว่าท้องถิ่น	26
ความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น	31
ประเภทของชุมชนท้องถิ่น	33
โครงสร้างของชุมชนท้องถิ่น	36
ความแตกต่างระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น	39
ภารกิจหน้าที่ของชุมชนและท้องถิ่น	43
การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น	52
รายการอ้างอิง	57
 บทที่ 2 ชุมชนและท้องถิ่นไทยในภาวะการเปลี่ยนแปลง	 65
ความหมายของการเปลี่ยนแปลง	66
ทฤษฎีที่สำคัญในการอธิบายรูปแบบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น	70
ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น	77
กระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	87
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น	100
การเปลี่ยนแปลงชุมชนและท้องถิ่นไทยภายใต้การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	108
กรณีตัวอย่างประชาคมตำบลเมืองจาง	123
รายการอ้างอิง	128

	หน้า
บทที่ 3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น	135
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	136
1. ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน	136
2. แนวความคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน	136
3. ความหมายของการพัฒนาชุมชน	140
4. ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน	143
5. การพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ	145
5.1 การพัฒนาชุมชนบนมิติวัฒนธรรม	145
5.2 การพัฒนาชุมชนบนมิติธุรกิจชุมชน	151
5.3 การพัฒนาชุมชนบนมิติเศรษฐกิจพอเพียง	152
5.4 การพัฒนาชุมชนบนมิติการพึ่งตนเอง	156
5.5 การพัฒนาชุมชนบนมิติภูมิปัญญาท้องถิ่น	160
6. หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน	164
7. ลักษณะของการพัฒนาชุมชน	169
8. องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน	171
9. เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน	173
10. กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน	175
11. ข้อจำกัดที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน	179
แนวคิด ทฤษฎีการพึ่งตนเอง	181
1. แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งตนเอง	183
2. ความหมายของการพึ่งตนเอง	183
3. องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง	184
4. แนวทางการพึ่งตนเอง	194
4.1 แนวทางการพึ่งตนเองของมหาตมะ คานธี	195
4.2 แนวทางการพึ่งตนเองของหมู่บ้านยูจามา (Ujamaa)	196
5. มิติการพัฒนาชุมชนกับแนวคิดพึ่งตนเอง	197
5.1 แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	198
5.2 แนวคิดการพึ่งตนเองในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	199
5.3 แนวคิดการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน	201

แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	203
ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	203
1. ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงกระบวนการ.....	205
2. ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงผู้มีอำนาจ ในการตัดสินใจ.....	208
3. ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงผู้ที่มีส่วนได้เสีย.....	210
4. ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติอื่นๆ.....	211
ระดับการมีส่วนร่วม.....	213
วิธีการมีส่วนร่วม.....	217
ปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน.....	221
ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	224
กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในต่างประเทศ.....	227
แนวคิด ทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน.....	230
1. ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง.....	230
2. องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง.....	235
3. ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง.....	236
4. กระบวนการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง.....	240
4.1 กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	240
4.2 กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	241
4.3 กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน.....	245
5. เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง.....	246
6. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	250
7. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	253
8. แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	258
9. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการจัดการปัญหา.....	263
10. แนวทางการสร้างสังคมสมานภาพเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน.....	265
11. การส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชน.....	270
12. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติการพัฒนาชุมชน.....	274
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น.....	278
1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ.....	278
2. ความสำคัญของการกระจายอำนาจ.....	279

	หน้า
3. ความหมายของการกระจายอำนาจ.....	281
4. วัตถุประสงค์ของการกระจายอำนาจ.....	284
5. ลักษณะและหลักการกระจายอำนาจ.....	285
6. รูปแบบการกระจายอำนาจ.....	287
7. ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดกระแสการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในสังคมไทย.....	290
8. ประโยชน์ของการกระจายอำนาจ.....	294
9. ผลของการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น.....	295
10. ข้อดีและข้อเสียของการปกครองส่วนท้องถิ่น.....	298
11. จุดแข็งและจุดอ่อนของหลักการกระจายอำนาจ.....	299
รายการอ้างอิง.....	304
บทที่ 4 กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น	315
กลุ่ม กระบวนการกลุ่ม/องค์กรชุมชนและประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่น.....	317
1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนา.....	317
2. นิยาม ความหมายของคำว่า “กลุ่ม” และ “องค์กรชุมชน”.....	318
3. สาเหตุของการเกิดกลุ่ม.....	326
4. องค์ประกอบของกลุ่ม.....	328
5. ความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่มองค์กรชุมชน.....	328
6. กระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรชุมชน.....	330
7. ประชาสังคม.....	342
การก่อตัวของประชาสังคม.....	343
วิวัฒนาการของประชาสังคม.....	344
ประชาสังคมไทย วาทกรรมการสร้างชุมชนแห่งสำนึก.....	346
ตัวอย่างเครือข่ายประชาสังคมกับการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	354
กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น.....	356
1. ความหมาย และความสำคัญของการเรียนรู้.....	356
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน.....	359

	หน้า
3. พื้นฐานการเรียนรู้ของชุมชน.....	362
4. การจัดการความรู้ของชุมชน.....	366
กระบวนการมีส่วนร่วม.....	374
1. หลักการและกระบวนการมีส่วนร่วม.....	374
1.1 หลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วม.....	374
1.2 กระบวนการมีส่วนร่วม.....	377
1.3 ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม.....	383
1.4 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	385
ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการตนเอง.....	386
1. กระบวนการเกิดของชุมชนท้องถิ่น.....	389
2. วิวัฒนาการของชุมชนท้องถิ่น.....	391
3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น.....	398
กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	409
1. แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	409
2. ความหมายของการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	411
3. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	412
การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทรัพยากรชุมชน ทุนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	415
1. ทรัพยากรชุมชน.....	415
1.1 ความหมายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรชุมชน.....	415
1.2 สิทธิชุมชนกับฐานทรัพยากรชุมชน.....	416
1.3 การศึกษาการจัดการทรัพยากรชุมชน.....	418
1.4 การรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชน.....	421
2. ทุนชุมชน.....	421
2.1 ความสำคัญและความหมาย.....	421
2.2 ประเภทของทุนชุมชน.....	423
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	428
3.1 ความสำคัญและความหมาย.....	428
3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์.....	428

	หน้า
7. กระบวนการเรียนรู้ และปฏิบัติธรรมผ่านการออมเงิน-บริหารเงินชุมชน.....	487
8. ระบบบัญชีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์.....	488
9. เป้าหมาย แนวทาง และผลแห่งความสำเร็จ.....	489
10. เงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มฯ.....	492
2. การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านแผนชุมชน.....	493
ชุมชนไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	494
1. สภาพทั่วไปของตำบลไม่เรียง.....	495
2. ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน.....	495
3. การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน.....	497
4. กลุ่มเกษตรกรทำสวนยางไม่เรียง.....	500
5. การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน.....	501
6. แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน.....	503
7. แผนแม่บทชุมชนไม่เรียง แผนับการพัฒนาชุมชน.....	504
8. สภาผู้นำชุมชนไม่เรียง.....	511
9. ความเข้มแข็งของชุมชนไม่เรียง.....	511
10. ปัจจัยทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน.....	515
11. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนา.....	517
12. บทสรุปเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ไม่เรียง.....	524
บ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	525
1. ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน.....	526
2. ผู้ใหญ่โคชชัยกับการฟื้นฟูชุมชนบ้านหนองกลางดง.....	529
3. กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านหนองกลางดง.....	530
4. แผนแม่บทชุมชน แผนที่สุดความพันทุกข์.....	532
5. ผลพลอยได้จากการทำแผนชุมชน.....	533
6. พื้นโครงสร้างจัดระเบียบชุมชนใหม่ด้วยสภา 59.....	534
7. บันได 5 ขั้นสู่สภาผู้นำบ้านหนองกลางดง.....	536
3. การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	538
เครือข่ายอภัยภูเบศร.....	538
1. สำนักงานเครือข่าย/ มูลนิธิอภัยภูเบศร.....	539

หน้า

2. เป้าหมายของการดำเนินงาน.....	540
3. ยุทธศาสตร์ในการทำงาน.....	540
4. แผนงานหลัก.....	540
5. ความเป็นมา และพัฒนาการของเครือข่ายอัครเมื่อนาน.....	541
6. แนวคิดความเป็นมาของเครือข่าย.....	545
7. กลุ่มองค์กรเครือข่ายอัครเมื่อนานในปัจจุบัน.....	547
8. การเรียนรู้ของเครือข่ายอัครเมื่อนาน.....	551
9. บทสรุปเครือข่ายอัครเมื่อนาน.....	553
ชุมชนบางขุนไทร จังหวัดเพชรบุรี.....	554
1. สภาพทั่วไปของชุมชน.....	554
2. ฐานทรัพยากรและเศรษฐกิจ.....	555
3. สภาพทรัพยากรชายฝั่งทะเลของจังหวัดเพชรบุรี.....	557
4. หอยแครง : ชุมทองของชุมชน.....	558
5. วิฤตการณ์ดอนหอยแครง อดีตที่เป็นจุดก่อพลังในชุมชน.....	559
6. การก่อเกิดกลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่ง.....	560
7. เรือบ๊วย เรืออี๊บบ อ่าวการต่อสู้ของชุมชน.....	561
8. รักชาวป่าชายเลน รักษาชีวิต.....	562
9. กลุ่มกิจกรรม/องค์กรชุมชน.....	563
10. การจัดการกลุ่มกิจกรรม/องค์กรชุมชน.....	563
11. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบางขุนไทร.....	564
12. สร้างกระบวนการเรียนรู้มุ่งสู่ “ประชาคมตำบล”.....	568
13. แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบางขุนไทร.....	569
14. เงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง.....	570
15. บทบาทของภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง.....	574
16. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนา.....	575
17. หลักการพึ่งพาตนเองของตำบลบางขุนไทร.....	576
4. การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านการเกษตร.....	578
เครือข่ายอินแปง.....	579
1. จุดกำเนิดของบ้านบัว รากฐานของอินแปง.....	579

2. ความเป็นมา และพัฒนาการของเครือข่ายอินแปง.....	581
3. แนวคิดและภารกิจของอินแปง.....	583
4. ลักษณะการดำเนินงานของเครือข่าย.....	588
5. โครงสร้างของเครือข่าย.....	590
6. โครงสร้างสภาอินแปง.....	590
7. กระบวนการดำเนินงาน.....	590
8. หลักการบริหารเครือข่ายอินแปง.....	592
9. หลักการกำหนดรูปแบบอินแปง.....	593
10. ภูมิปรารถนาของชาวอินแปง.....	594
บ้านห้วยหิน จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	595
1. ประวัติและพัฒนาการของผู้ใหญ่วิบูลย์.....	596
2. การมองปัญหาสังคมภาคเกษตร.....	597
3. ที่มาของวนเกษตร ชุมพอองแห่งการเรียนรู้.....	598
4. ทำไมต้องวนเกษตร.....	599
5. วนเกษตรที่แห่งการเรียนรู้.....	602
6. การพึ่งตนเองของผู้ใหญ่วิบูลย์.....	602
7. กระบวนการเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเองของผู้ใหญ่วิบูลย์.....	603
8. หลักการเรียนรู้สำหรับชุมชนของผู้ใหญ่วิบูลย์.....	604
9. สูตร 353 ล้านงานเกษตร บทสรุปการเรียนรู้ของผู้ใหญ่วิบูลย์.....	604
5. การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง.....	610
บ้านจำรุง จังหวัดระยอง.....	611
1. บริบทของบ้านจำรุง.....	611
2. ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน.....	612
3. ชุมชนบ้านจำรุงในปัจจุบัน.....	614
4. กลุ่มกิจกรรม/องค์กรชุมชนของบ้านจำรุง.....	616
5. ภูมิปรารถนาของชุมชนที่น่าสนใจ.....	616
6. ความสัมพันธ์กลุ่มกิจกรรมของบ้านจำรุง.....	618
7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบ้านจำรุง.....	620
8. บ้านจำรุงกับการฟื้นฟูวิถีชุมชน.....	621

	หน้า
ชุมชนศรีระอโคก จังหวัดศรีสะเกษ.....	626
1. ความเป็นมาและพัฒนาการของศรีระอโคก.....	627
2. เอกลักษณ์ของศรีระอโคก.....	628
3. แนวคิดปรัชญาอนุญานิยม ฐานคิดชุมชน.....	629
4. แนวคิดการศึกษาของชุมชนศรีระอโคก.....	631
5. แนวคิดการพัฒนาสังคมทางเลือก.....	634
6. แนวคิดเศรษฐกิจฐานชุมชนเพื่อความพอเพียงและพึ่งตนเอง.....	637
7. พื้นฟูเศรษฐกิจประเพณีนิยม.....	638
8. รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนศรีระอโคก.....	640
9. ลักษณะการดำรงชีวิตของชุมชนศรีระอโคก.....	641
10. ระบบเศรษฐกิจแบบอนุญานิยมกับทุนนิยม.....	641
11. ปัจจุบันและอนาคตของชาวศรีระอโคก.....	642
6. การจัดการตนเองขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว.....	644
1. สำนักงาน.....	644
2. บริบทของชุมชน.....	644
3. จำนวนประชากร.....	644
4. โครงสร้างการบริหารงาน.....	644
5. กลุ่มองค์กรชุมชน.....	645
6. อบต.ดอนแก้วกับการส่งเสริมบทบาทสตรี.....	647
7. อบต.ดอนแก้วกับการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	647
7.1 โครงการของกกัด.....	647
7.2 โครงการชุมชนถึงขยะทองคำ.....	650
7.3 โครงการก้าวชีวิตภาพ.....	653
7.4 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส.....	655
8. บทเรียนรู้ในการจัดการตนเองของ อบต. ดอนแก้ว.....	658
รายการอ้างอิง.....	661

บทที่ 6 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองและ เป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้.....	667
1. กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยว.....	667
2. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด.....	669
3. ชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	671
4. บ้านหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.....	673
5. เครือข่ายฮักเมื่อน่าน.....	675
6. ชุมชนบางขุนไทร จังหวัดเพชรบุรี.....	677
7. เครือข่ายอินแปลง.....	678
8. บ้านห้วยหิน จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	679
9. บ้านจำรุง จังหวัดระยอง.....	680
10. ชุมชนศรีชะอโศก จังหวัดศรีสะเกษ.....	681
11. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว.....	683
แนวทางการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	683
1. กลไกหลักในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	684
2. หลักการที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	687
3. กระบวนการที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	690
4. เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	693
5. เป้าหมายและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	695
ภาคผนวก.....	699
บทเรียนรู้การบริหารจัดการเมืองของตนเอง กรณีศึกษาเทศบาล Almere.....	700
บทเรียนรู้เทศบาลเมืองสตราสบูร์ก STRASBOURG.....	704
บรรณานุกรม.....	708
ดรรชนี.....	725